

Poslední kapitola

(Osudy čs. legionářů po roce 1948)

Bojová tradice československých legií se stala ideovým základem armády první republiky a legionářští důstojníci vytvořili páteř jejího důstojnického sboru. Vojáci dobrovolnické armády, která stála na straně vítězů a mohla tedy být pyšná na svůj podíl na dobytí národní svobody a samostatnosti státu, se nevyhnuli těžkým psychickým následkům války, které se projevovaly v celé generaci mladých mužů všech válečných států. Všichni byli a zůstali válkou poznamenáni až do konce života. Ani sociální ocenění těžkých válečných let, které jim republika chtěla a mohla dát, nebylo dostačující. Teprve vypuknutí druhé světové války, jež se podobala té první, jim vrátilo smysl života, který neváhali znovu jako vojáci republiky dát v sázku. Brzy však po této válce je očekávalo to nejtěžší zklamání, když s nejzasloužilejšími z nich nový režim jednal jako s nepřáteli státu. Vůbec poprvé máme možnost se s jejich osudy seznámit v poutavě napsané publikaci K. Pichlíka, B. Klípy a J. Zabloudivé Českoslovenští legionáři (1914-1920), kterou vydalo v r. 1996 nakladatelství Mladá fronta.

* * *

Převratem v roce 1948 se otevřela konečná a nejsmutnější kapitola legionářských osudů. Nová moc zbavila všechny společenské organizace jejich nezávislosti, aby je mohla účinně kontrolovat a ovládat. O charakteru nového režimu výmluvně svědčilo, že na odbojáře, kteří měli ve veřejnosti po válce velkou morální autoritu, se dostalo mezi prvními. Již v březnu 1948 byly z Čsl. obce legionářské vylučováni členové lidové a národně socialistické strany a vlastně všichni, kdo se nedali přinutit k veřejnému vyjádření pro nový režim. Ten po vlně čistek přistoupil k rozpuštění Čsl. obce legionářské a k reorganizaci všech odbojářských organizací. Byl svolán sjezd příslušníků prvního a druhého odboje a ustaven Svaz bojovníků za svobodu. Do jeho čela byl dosazen Jan Vodička, někdejší revoltující ruský legionář, předválečný komunista, muž, který neoploval zvláštními morálními kvalitami nebo schopnostmi, ale zato byl úslušným vykonavatelem příkazů vládnoucí strany.

V atmosféře studené války se za fasádou oficiálního optimismu a hesel o zářivé budoucnosti prosazovala syrová realita nastupujících sil temna. V armádě začaly čistky a propouštění vyšších důstojníků, bývalých legionářů. Brzy přišel úder vskutku ohromující: začátkem května 1948 byl zatčen a po roce popraven generál Heliodor Píka, zástupce náčelníka generálního štábu.

V ovzduší šířícího se strachu pokračovala zatýkání. Do vězení byli odsuzováni ti legionáři, kteří byli za druhé světové války veliteli československých jednotek v zahraničí: generál Karel Janoušek, britský Air Marshal a generální inspektor československého letectva ve Velké Británii, byl odsouzen na doživotí, ve vězení se ocitl Karel Klapálek a

Bohumil Boček, do roku 1948 náčelník generálního štábu, byl odsouzen na doživotí a ve vězení zemřel. Z legionářů-generálů, kteří se podíleli na domácím odboji proti německým okupantům nebo za sebou měli i zkušenost nacistických koncentračních táborů, byl na doživotí odsouzen generál Karel Kutlvašr, hrdina od Teronu generál Otakar Husák a další a další. Jaroslav Fajfr, Jaroslav Kadinka (sedmáct let těžkého žaláře), Ján Lichner, Zdeněk Novák, Raimund Mrázek (odsouzen na doživotí), František Nosál (odsouzen na dvanáct let do těžkého žaláře), Jan Šípek (odsouzen na osm let do těžkého žaláře, v roce 1956 na Mírově zemřel), František Hieke ... téměř nekonečná řada jmen, z níž uvedme ještě alespoň plukovníka gen. štábu Karla Lukase, někdejšího ruského a francouzského legionáře, kterého 19. května 1949 ubili ve vazbě k smrti.

A ti šťastnější, kteří zůstali na svobodě, neměli snadný život. Mezi oblíbené šikany režimu patřilo vystěhování z Prahy nebo jiného velkého města, policejní kontroly, drastická snižování důchodů atd. Takový byl úděl, kromě jiných, generálů Jaroslava Hrbka, Matěje Němce, Ludvíka Krejčího, Františka Slunečka a dalších významných legionářských velitelů. Jen útek do emigrace (kolikrát už?) zachránil před zatčením „Srbáka“ Jana Sergeje Ingra, velitele československé obrněné brigády ve Velké Británii Aloise Lišku, „starodružiníky“ Vladimíra Vaňka, Antonína Hasala a italského legionáře Jána Papánka, který zastupoval Československo v Organizaci spojených národů a v březnu 1948 vystoupil v Radě bezpečnosti, aby podal pravdivý obraz únorových událostí.

Komunistický převrat nastolil nejen ovzduší strachu, ale také šance na kariéru: opět spoluročoval osudy jednotlivců charakter, což se ostatně projevilo už v závěrečné fázi války. „Starodružiník“ a za války velvyslanec ČSR v Moskvě Zdeněk Fierlinger dal přednost vládním funkcím před věrností demokracii a republice a po únoru 1948 pomáhal likvidovat sociálně demokratickou stranu. Generál Ludvík Svoboda se jako ministr obrany dokázal dívat na zatýkání a popravy svých bývalých spolubojovníků od Zborova i z 1. československého armádního sboru v SSSR. Vedle těchto nejkřiklavějších případů byly i další, méně významné a méně nápadné. Ale ani takoví lidé nebyli pro nový režim dostatečně spolehliví: Fierlinger skončil na místě předsedy obskurního Svazu československo-sovětského přátelství a Svoboda po čtyřech letech práce účetního v zemědělském družstvu ponížené přijal funkci náčelníka Vojenské politické akademie Klementa Gottwalda.

Mocenské zásahy na přelomu 40. a 50. let v podstatě zlikvidovaly organicky vzniklou velitelskou elitu československé armády. Kruté a svým rozsahem zdánlivě nesmyslné a nepochopitelné represe měly pro nové vládce Československa racionální jádro.

Gottwaldovo prohlášení „nebudeme dělat z generálů komunisty, ale z komunistů generály“ ilustrovalo ráz budování nové armády jako spolehlivého a poddajného mocenského nástroje komunistické strany. Režim pochopitelně nemohl pozatýkat desetitisíce prostých legionářů. Ti měli být odsouzeni k zapomenutí. Intenzivní ideologická propaganda se pokoušela vymazat z paměti Čechů a Slováků jakoukoli návaznost na historickou minulost. Pro ideology strany únorem 1948 jako by teprve začínaly „skutečné“ dějiny Československa; z minulosti se přejímalo pouze to, co „zákonitě“ směřovalo k tomuto datu. Prohlášení jednoho z vůdců, že „bez Velké říjnové socialistické revoluce by nebylo samostatného Československa“, brzy našlo své publicistické a rádobý vědecké zdůvodnění. Objevil se nový výklad vzniku samostatného československého státu v roce 1918: jeho zrod již nebyl dílem, na němž významně participovali legionáři. Ti prý se

účastnili nespravedlivé, „imperialistické“ války; jejich největší část, ruské legie, byly líčeny jako obzvlášť reakční armáda, která usilovala o zardoušení mladé sovětské moci - „naděje všeho lidstva“. Nové postuláty se promítly do školních učebnic a vyučovacích osnov, měnily se názvy ulic a z náměstí mizely Masarykovy sochy a legionářské památníky. Vyskytly se i obce, kde byly odstraňovány pomníčky padlým nebo z nich byla pracně vyškrabávána či začerňována jména legionářů.

Teprve v šedesátých letech se legionářští velitelé, kteří přežili dlouhá léta žaláře, dočkali částečné soudní rehabilitace a objevily se i první pokusy napravit nehorázné zkreslování dějin. Iluzorní naděje na reformování komunistického režimu se ještě dočkalo několik tisíc legionářů, jejichž věk už překročil sedmdesátku. Chystané oslavy 50. výročí vzniku Československa v říjnu 1968 se však konaly ve stínu tanků sovětské intervenční armády, která v srpnu okupovala Československo. A normalizační režim sedmdesátých let nakonec 28. říjen jako státní svátek zrušil, což československá společnost přijala se stejnou lhostejností, s jakou se v 50. letech její většina smířila s popravami a žalářováním, o jejichž brutalitě a rozsahu snad neměla ani tušení.

Když se komunistický režim v Československu konečně v listopadu 1989 zhroutil, dočkala se toho necelá stovka legionářů. Československý Řád Milana Rastislava Štefánika dostali jejich velitelé, kteří zůstali věrnými vojáky republiky za druhé světové války i po ní, už jenom in memoriam. Poslední českoslovenští legionáři se ještě dožili rozpadu státu, za jehož vznik kdysi neváhali nasazovat své životy. Česká republika, která se v preambuli své ústavy hrdě přihlásila k dědictví Československa, mohla svou medaili Za hrdinství vyznamenat už jen čtrnáct z nich: dvanáct Čechů a dva Slováci. Dostavit se na Pražský hrad a osobně převzít vyznamenání z rukou prezidenta dokázali 1. ledna 1996 jen dva: osmašedesátiletý voják 39. československého pluku-Výzvědného Štěpán Dohodil a střelec 5. československého pluku T.G.Masaryka, stoletý Václav Kratochvíl.

Již několikrát v historii tohoto století se Evropa přesvědčila, že v zájmu její bezpečnosti, prosperity a stability se nesmějí USA od Evropy odpoutat a žít svým vlastním životem. To je ovšem v zájmu nejen Evropy, ale i samotných USA.

I dnes jako před pětadesáti lety platí ono Churchillovo: „Jen jedno je horší než vést válku se spojenci, a to - vést válku bez nich.“

*Miloslav Výborný, ministr obrany ČR,
Mezinárodní politika, prosinec 1996.*